

מחבר: דוד אקסלרוד **מאמר:** הרהורים בסיבת אורך גלותינו

ההשלכות של ההתר הארור

קשה למצוא מחלוקת בעלת השלכות כה רבות, שהוכרעה בקלות כזאת, עם דיונים כה מועטים, התקבלה כה מהר (בטרם הוכרעה) ובלי שום רצון לחזור ולדון בה, "לחשוש לשתי הדעות" וכו'. התקבלה בלא עוררים ונשכחה. בו בזמן שההשלכות הן איומות שאף אחד לא בחן אותן כלל. איני יודע עד כמה זה אפשרי לעמוד על כל ההשלכות בלי להפעיל לצורך זה איזה צוות מחקר. אני יכול לנסות ולציין חלק מהם- רובד עליון.

1. "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עלהם שרי אלפים שרי (שמות יח -כא) מאות שרי חמשים ושרי עשרות": הרי תיאור מורה הוראה בישראל. תכונתו האחרונה ברשימה- "שנא בצע". בלי להכנס להגדרת מושג זה, נתן לקבע ש"שנא בצע" לא מסוגל לדרוש "פרנס אותי", ימנע לבקש ככל האפשר ואף השתדל לא לקבל את המוצע. כך התר זה שינה אפי ההנהגה בישראל, וממילא את קביעתיה.
2. "ממלכת כוהנים וגוי קודש תהיו לי" מיבנה הקהילה המשתקף מדברי מתירי הנאת ד"ת הוא דו שכבתי. אחד- תלמיד חכמים, שני- עם הארץ. כאשר קיומו של עם הארץ לא רק הכרחי, הרי מישהו צריך להתעסק בדרך ארץ, אלא גם מוצדק. הוא יכול לתרום לאיזה כולל, להגיד ק"ש בבוקר ולדעת שאי אפשר בלעדיו. הוא קנה את חלקו. בעזרת פרשנות מסוימת מבנה קהילה זו יכול להתאים ל*"גוי קודש"* אך נוגד את *"ממלכת כוהנים"* המחייב שכבה אחת. המתירים צריכים *"לממלכת כוהנים (תלמידי חכמים) ולויים (עם הארץ-המשרתים)"*. לעומתם בקהילה של אוסרי הנאת ד"ת שכבת עם הארץ לא הכרחית, לקיומה אין צידוק. *"עם הארץ"*- בלתי רצוי, מבחינתה נמצא בשאיפה של חיסול, והקהילה כולה בשאיפה למלא את יעודה- *"ממלכת כוהנים"*. כך התר זה נוגד את המטרה הכללית ומנציח מעמדו של עם הארץ.
3. לאחר שמורה הוראה הוחזק בהמנעות מקידוש ה', עלה צורך לחזק את מעמדו. אשר מצא את בטויו בהדגשה סגולות שכליות של ת"ח. הבנת תורה הוצגה כדבר הדורש רמה שכלית על אנושיות הקימת רק אצל יחידים. החידוש הוא בכך שיחודיות זו תלויה מעתה לא בסגולות מדתיות הניתנות לפיתוח אין סופי אצל כל אחד, אלא בסגולות כשליות, אשר איתם אדם נולד, ויש גבול מוחשי לפיתוחם. כתוצאה, מעמדו של ת"ח אומנם חוזק, אך יחד עם זה המוני העם שוכנעו סופית ש "בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה, מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים" כך המוני העם, בעלי רצון טוב, בטלו כל נסיון להעמיק, ותרגמו חובת ת"ת בדיקלום פסוקים.

4. ניתוק מהמעשה וצורך לעודד התרמה גרמו הדגש מוגברת של סגולות מיסטיות\ מאגיות המיוחסות לד"ת ות"ח. אשר יביאו המונים לחשוב "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי" אך ביחס למורה הוראה. בכך חיזקו אותם עוד יתר בבטחונם כי "בשמים היא" .
5. העדר שכר מוחשי בעולם הזה היה למחסום טבעי שאפשר רק למי שהייתה לו מסירות נפש לחתירה לאמת בנוסף לכישרונות שכלים להגיע להיכל התורה. כעת שהמחסום הוסר, נפתחה הדרך גם למי שהכישרונות השכלים שלו גוברים על חתירה לאמת ואפשרי אף גוברים על כישרונות שכלים של חותר לאמת, והוא נדחק לקרן זווית. התוצאה- ריבוי דעות סותרות, סבך הלכתי שלא מוסיף אלא מבוכה, בכך התקיים: "וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה" . מבחן התוצאה מוכיח.
6. גיוס תרומות- זה גם סוג כישרון שלא מוכרח כלל ללכת בד בבד עם כישרונות שכלים וחתירה לאמת. כך לעתים, ללא ספק, הפחות מתאים קיבל אפשרות טובה יותר להעמדת תלמידים והפצת ספריו.
7. אחר הנהגת התר הנאה, מה שהיה חסידות אמיתית נדירה- מקורה פנימי אך ניתנת להערכה מבחוץ- הוכרז כמיותר וחוסל. בחיסולו נוצר מקום ריק שביקש להתמלא. כך נוצרו ביטוים חדשים לשאיפות חסידיות- רדיפה דמיונית אחר דיוקים בדיוניים שכל בסיסם ספקות מלאכותיות.
8. מושג ***"לימוד לשמה"*** רוקן מתוכן מוחשי וביקש להתמלא מחדש. והוא קיבל, בלי להרגיש, את התוכן הזה. משמעות חדשה: *"לשמה"* - למוד לצורך לימוד. ביטוי *"לימוד לשמה"* הוא קיצורו של *"לשם שמים"* ובקיצורו זה מטעה. לימוד גופו לא יכול להיות *"לשמה"* או *"לא לשמה"*, לימוד לפי הגדרה הוא כדי להבין ולדעת, אם לא כן זה לא לימוד אלא מיחזור תמלילים. ההבנה והדעת הם אלו שיכולים להיות לשם שמים או לא. לימוד שלא לצורך לדעת הוא לא *"לשמה"* ולא *"לא לשמה"* הוא *"ללא שם"* - ללא מטרה. וזאת עוד השלכה נוראית. נושאים חשובים שאמורים להיות תפארת היהדות (טיפול בקשיי למידה, לדוגמה או תורת הנפש ורפואתה(פסיכולוגיה) ויש ליהדות מה להגיד על זה, כלכלה חברתית ומדינית ועוד רבים) הוזנחו ורוב החומר כעת מתורגם ומגויר, ולעומת זאת שקע המחקר התלמודי בעניינים מעורטלים מכל דבר שימושי ובשאלות מלאכותיות. כמו- שמונים תשובות בשאלה: כיצד נבדקת סוטה לפי שלדעת רש"י בעל קורבן יכול לפגל. הרי בלי מנחת סוטה מים לא בודקים, הסוטה תפגל, ותתחמק מבדיקה? שמונים! 80! (האם זה סוג חדש של ספורט?) ואף אחת לא נכונה. התשובה הנכונה היחידה היא- שאם ה' עשה חסד שמאפשר לאדם להשתחרר מספק המנקר בלבו ולגלות את האמת, לא יכולה להיות תחבולה שתחבל בזה. *"לימוד ללא שם"* זו התוצאה. מיחזור תמלילי.
9. *"ירידת הדורות"* כחלק חשוב במערכת הנמקת ההתר קיבל מיסוד ונהיה לאחד מיסודות הדת. הפך לצפייה שמגשימה את עצמה. היהדות כולה התרכזה בשמירה על הקיים. וממילא נסיגה.
10. פגיעה במידות. "ישראל ביישנים, רחמנים, וגומלי חסדים"

ביישנים: דבר יום ביומו ניתן לשמוע ניתמך מפציר בתומך(מוגן במגן) שלא זו בלבד שאינו חייב לו דבר, אלא אדרבה, ההצלה היחידה היא בשבילו(התומך או המגן) להרבות בזה ורק כך הוא מצדיק את קיומו העלוב. ובלי קשר עד כמה זה נכון, דברים כאלה לא יכולים לצאת מפי ביישן. רק עז פנים ממש יכול

לאומרם. "ואקרא שם צום על הנהר אהוא, להתענות לפני אלהינו לבקש ממנו דרך ישרה, לנו ולטפנו ולכל רכושנו. כי בשתי לשאול מן המלך חיל ופרשים לעזרנו מאויב בדרך' כי אמרנו למלך לאמר, יד אלהינו על כל מבקשיו לטובה, ועזו ואפו על כל עזביו." (עזרא ח"כא-כב) האומר "יד אלוקינו על כל מבקשיו" בוש לשאול חיל ופרשים במיוחד אם הנשאל נימנה לדעת השואל עם "כל עזביו". והנוהג הפוך עז פנים. כללו של דבר כדי להישאר בגדר ***"בישן"*** מוכרחים לוותר או על תלות או על תוכחה.

גומלי חסדים: הרמה הפחותה ביותר של גמילות חסד היא הכרת הטוב, וזה כמובן אי אפשר, כי יש סתירה בין היותו מטיף ומפציר המתיימר להנהגה וניזקק, נתמך ומוגן.

רחמנים : מושג עדיין קיים, אם כי מעוות. אחר שצורפו למקבלי צדקה אנשים שבחרו לחיות נזקקים.

11. רשב"ץ (וגם ב"ח) בבירור בונה השפעת מורה הוראה על נתונים חיצונים. הפלא שהיום מצוי מאד שיראת שמים נימדדת לפי ארך זקן ורוחב שולי הכובע?
12. תחרות בשוק התרומות גרמה להתכנסות לקבוצות הזדהות וטיפוחם, וכתגובה עוינות קבוצות אחרות. התגודדות ביד רמה.
13. פרקי אבות- ספר בסיסי הידוע לכל ילד. אדם שגדל באווירה, בה הוא ראה שהנעשה סותר את הנלמד, רגיל משחר ילדותו ששום דבר לא כפשוטו, אדם זה גדל עם הכנה לצביעות.
14. מחלוקת בין מתירי הנאת ד"ת והאוסרים היא כזו שאין מקום להגיד "אלה ואלה דברי אלוקים חיים" ואף אחד גם לא ניסה. מישהו פשוט טועה טעות נוראית. ומישהו פשוט צודק בצורה מוחלטת. לפני כמאה חמישים שנה גויי אירופה פתחו שערי גטאות ואפשרו ליהודים לבוא בקהלם. תוך שנות דור אחד מעל חצי יהודי אירופה עזבו את הדת. מה קרה? עזבו כי נהיה אפשר לעזוב. רצון לעזוב כבר היה קודם אלא לא היתה אפשרות. מי שמוכן לרגע להניח שרמב"ם הוא הצודק, יקבל הסבר פשוט וטבעי- ***כובה מאור הדת***. עולמם של הגויים האיר יותר. גם דברי הנביא יהיו לו ברורים לחלוטין : יחזקאל פרק לד(ב-ה) בן אדם, הנבא על רועי ישראל, הנבא ואמרת אליהם לרעים כה אמר אדני ידוד, הוי רעי ישראל אשר היו רעים אותם, הלוא הצאן ירעו הרעים. את החלב תאכלו ואת הצמר תלבשו, הבריאה תזבחו; הצאן לא תרעו. את הנחלות לא חזקתם, ואת החולה לא רפאתם, ולנשברת לא חבשתם, ואת הנדחת לא השבתם, ואת האבדת לא בקשתם; ובחזקה רדיתם אתם ובפרך. ותפוצינה מבלי רעה, ותהיינה לאכלה לכלחית השדה ותפוצינה. כל זה יכול לשמש איור לפסוק בדברים פ' טז ,יט: "...ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים". כפירושו של רס"ג "יסמא עיני המלומדים מלראות אל האמת ויסלף הדברים הצודקים." הרי ברור שאין כוונתו ששוחד גופו פועל פעולת מה, אלא ה*"חכמים"*, *"המלומדים"* מסלפים את הדברים הצודקים- דברי המשנה ורמב"ם, מפני שוחד שסימא את עיניהם.

בכל התורה כולה לא נימצא כלל חיוב להיות חכם, אלא להשתדל להחכים. לעומת זה יש חיוב ברור להיות תמים- הינו חותר לאמת. הסיבה לכך ברורה- לא כל אחד יכול להיות חכם, אך כל אחד יכול להיות תמים. כל חכם - טיפש ביחס לחכם ממנו, אך תמים אדם באופן בלתי יחסי. העדר פרנסה אינו מקשה על תמימות אך מקשה על אגירת מידע. תלות בזולת לעומת זאת, עלולה לעקור תמימות לחלוטין. כעת

השאלה היא, מה להעדיף- הקלה על אגירת מידע תוך אפשרות לפגוע בתמימות או טיפוח תמימות תוך הצבת קושי לפני אגירת מידע.

כיוון שהישגי חכמה נמדדים מוחשית יותר מהישגי תמימות- השטחיות נוטה לאפשרות הראשונה, אך המתעכב על השאלה אפילו קצת מבין שההפך הוא הנכון. תמים בלתי חכם- יכול להיות טוב מזה, חכם בלתי תמים- אין גרוע מזה. תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ... דברים פ' כח (מה) לא כתוב "תחת אשר עבדת רק קצת." או "תחת אשר עבדת לא מספיק טוב." לא בטענה כמותית בא אלינו הקב"ה ואף לא איכותית, אלא במניעי העבודה טענתו. לא שמענו ולא ראינו שהעושה דבר מה "בשמחה ובטוב לבב" יבקש תמיכה כספית כדי להמשיך בעשייתו, כל שכן ידרוש. העושה "בשמחה ובטוב לבב" פשוט משוכנע שיש לו הכל- שביעות רצון הוא תנאי הכרחי לשמחה וטוב לב. אין זה אומר שכל מי שלא מבקש יותר, בהכרח שמח, אבל המבקש להקל על תנאי עבודתו בהכרח לא שבע רצון ממצבו. היכול הוא לעבוד "בשמחה ובטוב לבב" ? ...ועבדת את איביך אשר ישלחנו ה' בך, ברעב ובצמא ובעירם, ובחסר כל דברים פ' כח (מח) וגם זה אכן קורה.